

KONSULTASJONER MELLOM STATEN OG KOMMUNESEKTOREN**MATERIALET FRA****1. KONSULTASJONSMØTE****6. mars 2012****Innhold**

1	Konsultasjonsmøte	2
2	Notat fra TBU av mars 2012 om den økonomiske situasjonen i kommunesektoren	3
3	Notat fra TBU av mars 2012 om demografisk utvikling og kommunesektorens utgifter – sammendrag.....	9
4	Innspill fra KS til regjeringens arbeid med budsjettet 2013.....	11
5	Oppmeldte kostnadsberegningssaker	14
6	Bilaterale avtaler – Status for reforhandling mv.	15
	6.1. Helsedepartementet	15
	6.2 Arbeidsdepartementet.....	15

Vedlegg:

- a) Notat fra TBU. Hvordan påvirkes kommunesektorens utgifter i 2013 av den demografiske utviklingen?
- b) KS' regnskapsundersøkelse 2011 (ligger separat)
- c) KS' budsjettundersøkelse 2012 (ligger separat)
- d) Oversikt over kostnadsberegningssaker konsultasjonsåret 2012
- e) Oversikt over bilaterale samarbeidsavtaler per januar 2012
- f) Oversikt over løpende saker konsultasjonsåret 2012

1 Konsultasjonsmøte

Hovedtema for det 1. konsultasjonsmøtet er rammene for kommuneopplegget i kommende års statsbudsjett. Dette tas opp gjennom en drøfting av den økonomiske situasjonen i kommunesektoren, demografi, inntektsmuligheter, effektivisering (makroperspektiv), sammensetningen av kommunesektorens inntekter og generelle synspunkter på kommuneopplegget.

Det tekniske beregningsutvalg for kommunal og fylkeskommunal økonomi (TBU) utarbeider notater til møtet om den økonomiske situasjonen i kommunesektoren og om hvordan den demografiske utviklingen vil påvirke kommunesektorens utgifter i 2013. Notatet om den økonomiske situasjonen er gjengitt i kapittel 2.

Sammendrag av notatet om demografisk utvikling og kommunesektorens utgifter i 2013 er gjengitt i kapittel 3. Notatet i sin helhet er vedlagt (vedlegg a).

KS' regnskapsundersøkelse for 2011 er et grunnlag for TBUs notat om den økonomiske situasjonen i kommunesektoren. Regnskapsundersøkelsen ligger som vedlegg b. Vedlagt er også KS' budsjettundersøkelse for 2012 (vedlegg c).

KS har fremmet innspill til regjeringens arbeid med statsbudsjettet for 2013. Innspillet er gjengitt i kapittel 4.

KS har meldt opp én ny kostnadsberegningssak til det 1. konsultasjonsmøtet, jf. kapittel 5. En oversikt og status for alle saker der det pågår samarbeid om kostnadsberegninger ligger som vedlegg d. Kostnadsberegningssaker er tema for alle møtene.

Diskusjonen på det 1. konsultasjonsmøtet er knyttet opp mot rammene for kommuneopplegget. Det er derfor i utgangspunktet kun KS, Finansdepartementet og Kommunal- og regionaldepartementet som deltar på møtet. De øvrige departementene deltar bare dersom det er særskilt behov for det.

Tidspunkt for de øvrige møtene i 2012 er:

- 2. møte: 24. april kl. 13-15
- 3. møte: Avventer evaluering av prøveordning med bilateral møterekke
- 4. møte: 23. oktober kl. 13-15

En oversikt over bilaterale avtaler ligger som vedlegg e. Oversikten over saker som det kan være aktuelt å drøfte i ordningen i 2012, ligger som vedlegg f. Det finnes mer informasjon om konsultasjonsordningen på Kommunal- og regionaldepartementets hjemmesider på regjeringen.no og på KS.no.

2 Notat fra TBU av mars 2012 om den økonomiske situasjonen i kommunesektoren

Den økonomiske situasjonen i kommunesektoren

1. mars 2012

Notat fra TBU til 1. konsultasjonsmøte mellom staten og kommunesektoren om statsbudsjettet for 2013

Det tekniske beregningsutvalg for kommunal og fylkeskommunal økonomi (TBU) har i forbindelse med det første konsultasjonsmøtet om statsbudsjettet for 2013 fått i oppdrag å utarbeide et notat om den økonomiske situasjonen i kommunesektoren. Notatets to første deler gir en kort beskrivelse av den økonomiske situasjonen ved utgangen av 2011 og bygger på tilgjengelig informasjon per 28. februar 2012. Alle tall for 2011 er anslag som er beheftet med usikkerhet. I del 3 gjør utvalget rede for sin forståelse av den økonomiske situasjonen i kommunesektoren.

1 Utviklingen i netto driftsresultat

Utvalget betrakter netto driftsresultat som hovedindikatoren for økonomisk balanse i kommunesektoren. Netto driftsresultat viser hvor mye som kan disponeres til avsetninger og investeringer etter at driftsutgifter, renter og avdrag er betalt.

Utviklingen i brutto og netto driftsresultat i perioden 2005-2011 er vist i tabell 1.

Anslagene på brutto og netto driftsresultat i 2011 bygger på en regnskapsundersøkelse utført av KS i februar 2012. Tallene bygger på oppgaver fra 234 kommuner og alle fylkeskommuner. Tallene for kommunene dekker 78 prosent av landets befolkning.

I kommunesektoren som helhet lå netto driftsresultat på om lag 3 prosent av inntektene i både 2009 og 2010. I begge år var netto driftsresultat påvirket av ekstraordinære forhold. I 2009 var netto driftsresultat holdt oppe av ekstraordinære gevinster på finansielle plasseringer. I 2010 fikk fylkeskommunene en kraftig økning i netto driftsresultat, fra 4,5 prosent av inntektene i 2009 til 8,7 prosent i 2010. Om lag 4/5 av økningen var knyttet til forvaltningsreformen som blant annet innebar at ansvaret for store deler av riksvegnettet ble overført fra staten. Kompensasjonen for nye oppgaver ble gitt i form av økte rammetilskudd som føres i driftsregnskapet, mens en betydelig del av utgiftsøkningen var knyttet til investeringer som utgiftsføres i investeringsregnskapet.

1Tabell 1 Brutto¹⁾ og netto driftsresultat som andel av inntekter (prosent). 2005-2011

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011 ²⁾
Kommunesektoren							
Brutto driftsresultat	5,5	7,5	5,1	3,8	4,8	5,5	5,6
Netto driftsresultat	3,6	5,5	2,5	0,4	3,0	3,2	2,6
Kommunene (inkl. Oslo)							
Brutto driftsresultat	5,4	7,5	5,1	3,8	4,5	4,6	5,4

Netto driftsresultat	3,5	5,6	2,3	0,0	2,7	2,1	2,0
Fylkeskommunene							
Brutto driftsresultat	4,9	6,9	5,0	3,3	5,9	10,2	7,1
Netto driftsresultat	4,0	5,3	4,0	2,9	4,5	8,7	5,5

¹⁾ Eks. avskrivninger.

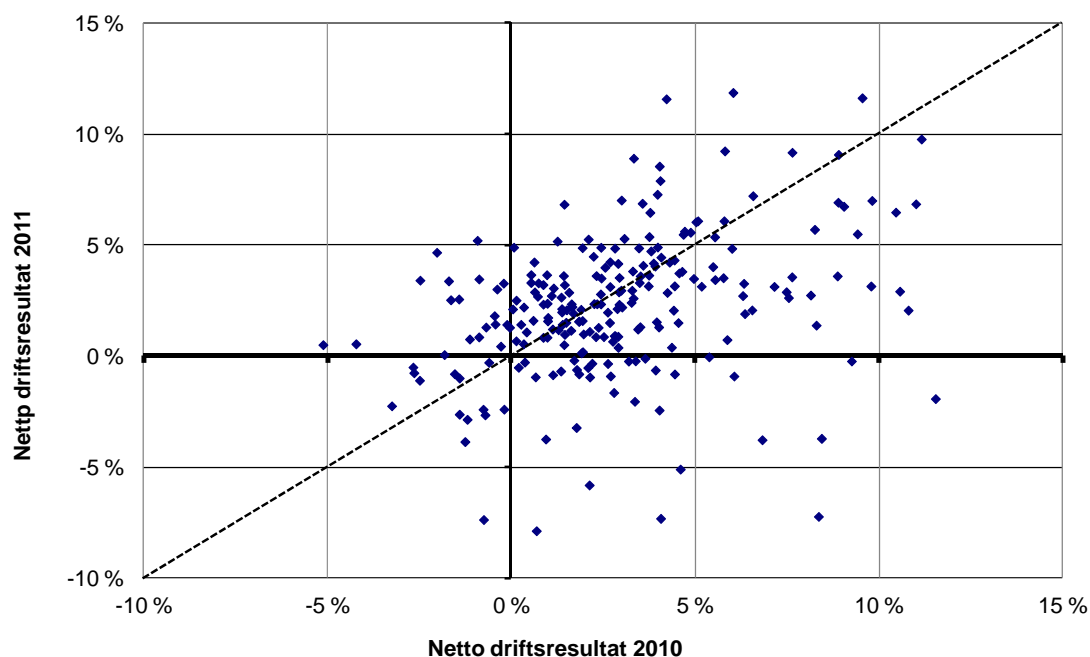
²⁾ Anslag basert på regnskapsundersøkelse foretatt av KS med data fra 234 kommuner (inkl. Oslo) og 18 fylkeskommuner.

I kommunene var veksten i driftsinntekter større enn veksten i driftsutgifter i 2011, noe som bidro til en styrking av brutto driftsresultat. Økning i netto renteutgifter og netto avdrag, samt tap på finansielle plasseringer, bidro på den andre siden til økte netto finansutgifter. Den samlede effekten av disse forholdene er at netto driftsresultat for 2011 ser ut til å komme på omtrent samme nivå som i 2010, dvs. om lag 2 prosent av inntektene. Det ser likevel ut til at den underliggende økonomiske balansen er noe forbedret. Det har sammenheng med at kommunene i 2010 hadde betydelige gevinster på finansielle plasseringer, mens de i 2011 kom ut med netto tap.

I fylkeskommunene ble veksten i driftsutgifter betydelig høyere enn veksten i driftsinntekter i 2011. Som følge av dette ble brutto driftsresultat redusert med vel 3 prosentpoeng. Netto finansutgifter var stabile målt som andel av inntektene slik at netto driftsresultat også ble redusert med vel 3 prosentpoeng, fra 8,7 prosent av inntektene i 2010 til 5,5 prosent i 2011. Det er på nåværende tidspunkt vanskelig å vurdere utviklingen i fylkeskommunene i 2011. I lys av utviklingen i 2010 var det nærliggende å forvente at forvaltningsreformen ville bidra til en betydelig og permanent økning i netto driftsresultat for fylkeskommunene. Den betydelige svekkelsen av netto driftsresultat i 2011 kombinert med sterk vekst i driftsutgifter til fylkesveger, kan bety at den langsiktige effekten av forvaltningsreformen på netto driftsresultat blir mindre enn det tallene for 2010 indikerte. På den andre siden var det i 2011 også betydelig vekst i driftsutgifter på andre tjenesteområder enn fylkesveger.

For kommunesektoren som helhet anslås netto driftsresultat til 2,6 prosent av inntektene i 2011. Dette er en nedgang på om lag ½ prosentpoeng i forhold til 2009 og 2010.

Figur 1 Netto driftsresultat i 2010 og 2011 i prosent av inntektene. Tall for 234 kommuner

2

Fordelingen mellom kommuner med henholdsvis økning og reduksjon i netto driftsresultat fra 2010 til 2011 er nokså lik. Dette framgår av figur 1 hvor 48 prosent av observasjonene ligger over hjelpelinja for samme driftsresultat begge år, mens 52 prosent av observasjonene ligger under. Fra 2010 til 2011 er det imidlertid en økning i antall kommuner med negativt netto driftsresultat. Mens 15 prosent av kommunene i utvalget hadde negativt netto driftsresultat i 2010, økte andelen til 20 prosent i 2011. Om lag 6 prosent av kommunene hadde negativt netto driftsresultat i både 2010 og 2011. Netto driftsresultat i 2011 var høyest i kommuner med færre enn 5 000 innbyggere.

2 Utviklingen i inntekter, aktivitet og underskudd

I tabell 2 presenteres en del indikatorer som gir uttrykk for utviklingen i inntekter, aktivitet og nettofinansinvesteringer i kommunesektoren i perioden 2005-2011. Tallene er basert på Økonomisk utsyn publisert 16. februar 2012 og en melding fra Statistisk sentralbyrå om kommunesektorens inntekter og utgifter publisert 20. februar.

Tabell 2 Utviklingen i kommuneøkonomien 2005-2011¹⁾

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Inntekter, realvekst (%) ²⁾	3,4	5,6	1,2	1,3	4,0	2,5	2,1
Deflator, vekst (%)	2,5	3,6	4,4	6,4	3,9	3,4	3,75
Aktivitetsendring i kommunesektoren (%) ³⁾	-1,5	2,7	4,0	3,0	5,6	0,7	0,2
Utførte timeverk, vekst (%) ³⁾	0,5	1,2	2,9	3,3	2,8	2,0	1,6
Bruttoinvesteringer, realvekst (%) ³⁾	-7,9	9,2	14,6	3,1	10,0	-2,5	-4,6
Bruttoinvesteringer, andel av inntekter (%)	11,0	11,5	13,0	13,1	13,3	14,0	13,0

Nettofinansinvesteringer, andel av inntekter(%)	-1,4	0,3	-4,4	-8,6	-6,8	-6,9	-4,5
Netto gjeld, andel av inntekter (%)	24,5	19,3	22,3	32,9	36,3	42,3	
Frie inntekter, andel av samlede inntekter (%) ⁴⁾	73,0	73,0	71,8	71,4	71,9	72,6	80,4
Frie inntekter, realvekst (%) ⁵⁾	2,8	6,2	-0,7	0,0	3,0	2,3	1,3

1) Oppdaterte tall siden utvalgets rapport fra november 2011 og tidligere år. Foreløpige tall for 2011 er basert på Økonomisk utsyn og en melding fra Statistisk sentralbyrå om inntekter og utgifter i kommuneforvaltningen publisert 20. februar.

2) Inntekter innenfor kommuneopplegget korrigert for oppgaveendringer.

3) Korrigert for oppgaveendringer.

4) Frie inntekter inkludert momskompensasjon.

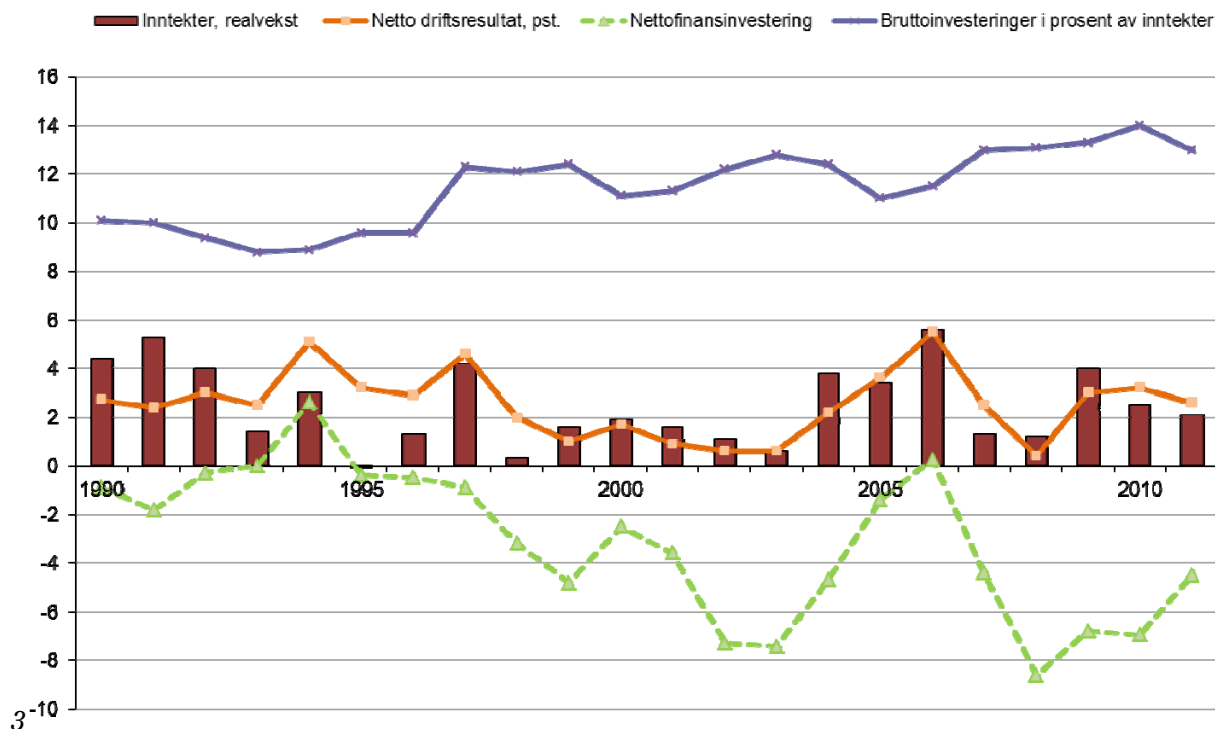
5) Korrigert for oppgaveendringer og innlemming av øremerkede tilskudd.

Realveksten i kommunesektorens inntekter anslås til 2,1 prosent i 2011, mens veksten i de frie inntektene anslås til 1,3 prosent. Veksten i samlede inntekter i 2011 ble noe lavere enn i 2010 og også noe lavere enn den gjennomsnittlige årlige veksten for perioden 2002-2010. I forhold til utvalgets rapport fra november 2011 er inntektsveksten for 2011 oppjustert med 0,4 prosentpoeng. I forhold til det økonomiske opplegget i Nasjonalbudsjettet 2012 er oppjusteringen 0,5 prosentpoeng eller 1,5 mrd. kroner. Flere forhold påvirker justeringen av beregnet inntektsvekst fra 2010 til 2011 i forskjellige retninger. De ordinære skatteinntektene ble 2,2 mrd. kroner høyere enn anslått i Nasjonalbudsjettet 2012, og eiendomsskatt og gebyrer ble vel 1 mrd. kroner høyere enn anslått. På den andre siden ble de statlige overføringene 0,5 mrd. kroner lavere enn anslått og deflatoren ble 0,4 prosentpoeng høyere enn forutsatt. Anslaget på inntektsutviklingen i 2011 er basert på et anslag på den kommunale deflatoren på 3,75 prosent. Dette er om lag 1 prosentpoeng høyere enn anslått i det økonomiske opplegget for 2011, bl.a. som følge av høyere lønnsvekst og høyere priser på kjøp av varer og tjenester enn tidligere anslått.

Ifølge tall fra Økonomisk utsyn økte utførte timeverk i kommuneforvaltningen med 1,6 prosent fra 2010 til 2011, dvs. noe lavere enn den beregnede inntektsveksten. Veksten i kommunal sysselsetting er redusert hvert år siden 2008.

For å måle den samlede aktivitetsutviklingen i kommunesektoren benyttes en indikator der endring i sysselsetting (timeverk), endring i produktinnsats (faste priser) og endring i brutto realinvesteringer (faste priser) veies sammen. Aktivitetsindikatoren gir uttrykk for ressursbruken knyttet til løpende tjenesteproduksjon og nyinvesteringer. Aktivitetsveksten fra 2010 til 2011 anslås til 0,2 prosent. Den lave veksten har sammenheng med en nedgang i investeringene på 4,6 prosent. Aktivitetsveksten for 2011 er nedjustert med om lag 1 prosentpoeng i forhold til utvalgets rapport fra november 2011, noe som har sammenheng med nedjustering av investeringene. Selv om investeringene ble redusert i både 2010 og 2011, ligger de fortsatt på et høyt nivå målt som andel av inntektene.

Figur 2 Utviklingen i kommunesektorens inntekter (prosent volumendring fra året før) 1990-2011, sammenliknet med utviklingen netto driftsresultat (i prosent av driftsinntekter), og bruttoinvesteringer og nettofinansinvesteringer (i prosent av inntekter)

Nettofinansinvesteringer (tidligere benevnt overskudd før lånetransaksjoner) bestemmer, sammen med eventuelle omvurderinger av fordringer og gjeld, utviklingen i kommunesektorens netto fordringsposisjon. Kommunesektoren har de senere årene hatt betydelige underskudd, dvs. negative nettofinansinvesteringer. For 2011 anslås underskuddet til 4,5 prosent av inntektene. Dette er en betydelig reduksjon i forhold til foregående år, og har særlig sammenheng med at aktivitetsveksten ble klart lavere enn inntektsveksten. Utviklingen i nettofinansinvesteringer er illustrert i figur 2 sammen med utviklingen i inntekter og netto driftsresultat. De betydelige negative netto finansinvesteringene har bidratt til kraftig økning i kommunesektorens netto gjeld, fra under 20 prosent av inntektene ved utgangen av 2006 til over 40 prosent ved utgangen av 2010.

Kommunesektorens inntekter omfatter ulike komponenter som skatteinntekter, rammetilskudd, øremerkede tilskudd og gebyrinntekter (brukerbetaling mv.). Kommunesektorens frie inntekter består av skatteinntekter og rammeoverføringer. Andelen frie inntekter økte med hele 8 prosentpoeng i 2011, noe som i hovedsak hadde sammenheng med overgang til rammefinansiering av barnehagene. Etter dette utgjorde andelen frie inntekter i 2011 80 prosent av inntektene, noe som er et historisk høyt nivå.

3 Utvalgets situasjonsforståelse

Realveksten i kommunesektorens inntekter anslås til 2,1 prosent i 2011, mens veksten i de frie inntektene anslås til 1,3 prosent. Både veksten i samlede og frie inntekter ble høyere enn anslått i budsjettopplegget for 2011. Inntektsveksten for 2011 var likevel noe lavere enn i 2010 og også noe lavere enn gjennomsnittet for perioden 2002-2010. Aktivitetsveksten er vesentlig redusert de to siste årene, og for 2011 anslås veksten til

0,2 prosent. Den lave aktivitetsveksten har sammenheng med lavere vekst i sysselsettingen og nedgang i investeringene.

Utvalget betrakter netto driftsresultat som hovedindikatoren for økonomisk balanse i kommunesektoren. I 2011 ser kommunesektoren som helhet ut til å få et netto driftsresultat på 2,6 prosent av inntektene, om lag ½ prosentpoeng svakere enn i 2010. I 2011 har kommuner og fylkeskommuner hatt svært ulik utvikling i netto driftsresultat. I kommunene kom netto driftsresultat på om lag samme nivå i 2011 som i 2010, men betydelig reduksjon i gevinster på finansielle plasseringer indikerer at den underliggende økonomiske balansen likevel er styrket. Fylkeskommunene fikk en betydelig nedgang i netto driftsresultat i 2011, men fra et svært høyt nivå i 2010 som var påvirket av forvaltningsreformen. Det er på nåværende tidspunkt vanskelig å vurdere hva som er et rimelig nivå på netto driftsresultat i fylkeskommunene etter forvaltningsreformen.

Sett i forhold til anslag på inntekter i 2011 i Revidert nasjonalbudsjett 2011, legger Regjeringens budsjettforslag for 2012 opp til en reell vekst i kommunesektorens samlede inntekter på 5 mrd. kroner og en reell vekst i de frie inntektene på 3¾ mrd. kroner. I Nasjonalbudsjettet 2012 ble veksten i de samlede inntekter i 2012 anslått til vel 1 prosent i forhold til det inntektsnivå for 2011 som da ble anslått. Budsjettoplegget for 2012 legger følgelig opp til en lavere inntektsvekst enn i 2011.

Etter framleggelsen av nasjonalbudsjettet er inntektsveksten for 2011 oppjustert med 1,5 mrd. kroner, blant annet som følge av høyere skatteinntang enn anslått. I brev til Stortinget i slutten av oktober 2011 orienterte finansministeren om at kommunenes skatteinntekter så ut til å bli høyere enn anslått i Nasjonalbudsjettet 2012. Samtidig ble det pekt på at dette også vil kunne påvirke kommunesektorens skatteinntekter i 2012, slik at disse kan bli høyere enn anslått i Nasjonalbudsjettet 2012. Utviklingen i skatteinntektene i 2012 vil imidlertid bli påvirket av en rekke usikre forhold i norsk og internasjonal økonomi. Nye anslag for utviklingen i kommunesektorens inntekter i 2012 vil bli lagt fram i Revidert nasjonalbudsjett 2012.

Den demografiske utviklingen med flere barn i barnehagealder og flere eldre trekker isolert sett i retning av økte utgifter i kommunesektoren. Basert på en forutsetning om at gjennomsnittskostnadene i tjenesteproduksjonen ikke endres har utvalget anslått at merutgiftene knyttet til den demografiske utviklingen utgjør om lag 2,5 mrd. kroner i 2012. I tillegg kommer økte pensjonskostnader på om lag 1 mrd. kroner. Noen av merutgiftene knyttet til demografi vil dekkes av gebyrer og øremerkede tilskudd. Budsjettforslaget legger til rette for at de øvrige merutgifter knyttet til demografi og økte pensjonskostnader dekkes av veksten i frie inntekter. Effektivisering av tjenesteproduksjonen vil være nødvendig for å øke tjenestetilbudet ut over det som følger av den demografiske utviklingen.

Utvalgets medlemmer Per Richard Johansen, Lise Solgaard, Pål Hernæs og Thor Fjellanger viser til egne beregninger av kostnadene knyttet til den demografiske utviklingen og mener foregående avsnitt ikke er dekkende for oppfatningen i hele utvalget og har ønsket følgende oppsummering av kommunesektorens handlingsrom i 2012:

Den demografiske utviklingen med flere barn i barnehagealder og flere eldre trekker isolert sett i retning av økte utgifter i kommunesektoren. Basert på en forutsetning om at gjennomsnittskostnadene i tjenesteproduksjonen ikke endres er merutgiftene knyttet til den demografiske utviklingen anslått til om lag 2,9 mrd. kroner i 2012. I tillegg kommer økte pensjonskostnader på om lag 1 mrd. kroner. Noen av merutgiftene knyttet til demografi vil dekkes av gebyrer og øremerkede tilskudd. Budsjettforslaget legger til rette for at de øvrige merutgifter knyttet til demografi og økte pensjonskostnader om lag dekkes av veksten i frie inntekter. Effektivisering av tjenesteproduksjonen vil være nødvendig for å øke tjenestetilbudet ut over det som følger av den demografiske utviklingen, herunder en eventuell styrking av vedlikeholdet på fylkesveier.

Utvalgets medlem Bjarne Jensen har følgende merknad:

Realveksten i kommunesektorens samlede inntekter for 2012 er anslått til 1 pst. Det er vesentlig lavere enn for alle andre år i perioden 2005 til 2011, jmf tabell 2. Gjennomsnittet for perioden var 2,9 prosent. Det er også usikkerhet knyttet til anslaget for 2012. En så lav vekst betyr at for svært mange kommuner er det en realreduksjon i inntektene fra 2011 til 2012.

3 Notat fra TBU av mars 2012 om demografisk utvikling og kommunesektorens utgifter – sammendrag

Nedenfor framgår et sammendrag av notatet om demografisk utvikling og kommunesektorens utgifter i 2013. Hele notatet ligger som vedlegg a.

Sammendrag

I forbindelse med 1. konsultasjonsmøte om 2013-budsjettet legger Det tekniske beregningsutvalg for kommunal og fylkeskommunal økonomi (TBU) fram beregninger av hvordan kommunesektorens utgifter påvirkes av den demografiske utviklingen.

Befolkningsframskrivninger foretatt av Statistisk sentralbyrå (SSB) er et vesentlig grunnlagsmateriale for beregning av endring i kommunesektorens utgifter som følge av den demografiske utviklingen. Siste befolkningsframskrivning fra SSB ble publisert i juni 2011 og er basert på registrert folketall 1. januar 2011.

Hovedtema i dette notatet er beregninger av kommunale merutgifter i 2013 knyttet til den demografiske utviklingen. Anslag på merutgifter i 2013 bygger på framskrivning av befolkningen fra 1. januar 2012 til 1. januar 2013. I tillegg har utvalget oppdatert tidligere utgiftsberegninger for 2012.

Det benyttes samme beregningsopplegg og metode som i tilsvarende beregninger som utvalget har foretatt tidligere år. Det innebærer bl.a. at det forutsettes konstante gjennomsnittskostnader, m.a.o. uendret standard og uendret produktivitet i tjenesteproduksjonen. Videre legges til grunn konstant dekningsgrad for tjenestene. I beregningene tas det ikke hensyn til politiske målsettinger om videre utbygging av tjenestetilbudet. Beregningene bygger på analyser av hvordan de faktiske utgiftene påvirkes bl.a. av den demografiske utviklingen, ikke på noen sentralt vedtatt norm for tjenestetilbudet. Utvalget presiserer at beregningene av utgiftsendringer for kommunesektoren knyttet til den demografiske utviklingen må betraktes som grove anslag.

Forventet befolkningsvekst gjennom 2012 basert på SSBs middelalternativ for befolkningsframskrivningene (alternativ MMMM) er om lag 67 900 personer. På bakgrunn av dette anslår utvalget at den demografiske utviklingen vil medføre merutgifter for kommunesektoren til drift av såkalte nasjonale velferdstjenester på om lag 3,5 mrd. 2012-kroner i 2013. Utvalget understreker at utgiftsberegningene er beheftet med usikkerhet.

De anslåtte merutgiftene i 2013 er på et høyere nivå enn den anslåtte demografikostnaden for 2012. Dette skyldes først og fremst en sterkere befolkningsvekst blant unge i alderen 0-2 år, 6- 15 år og 16-18 år i 2012 (som danner grunnlaget for merutgiftene i 2013) enn i 2011 (som danner grunnlaget for merutgiftene i 2012). Veksten i de eldste eldre er fremdeles høy, men den prosentvise veksten er noe lavere enn i 2012.

Av de samlede merutgiftene på om lag 3,5 mrd. kroner, anslås det at vel 0,6 mrd. kroner kan knyttes til fylkeskommunene. Dette er høyere enn hva de anslåtte merutgiftene har vært de siste årene. En vesentlig del av fylkeskommunenes utgifter er knyttet til videregående opplæring for aldersgruppa 16-18 år, og økningen i denne aldersgruppen forventes å bli sterk fra 2012 til 2013. For å skissere usikkerheten og betydningen av en eventuell lavere eller høyere befolkningsvekst, har utvalget også beregnet merutgiftene for kommunesektoren på grunnlag av SSBs befolkningsframskrivninger med høy og lav nettoinnvandring. Med lav nettoinnvandring kan befolkningsveksten anslås til om lag 58 000, og de beregnede merutgiftene kan da anslås til om lag 3,1 mrd. kroner. Med høy nettoinnvandring kan befolkningsveksten anslås til om lag 77 800. De beregnede merutgiftene kan da anslås 4,0 mrd. kroner.

SSB publiserte 22. februar 2012 innbyggertall ved inngangen til 2012. En oppdatert beregning basert på den faktiske befolkningsveksten i 2011 anslår de samlede merutgiftene for kommunesektoren i 2012 til om lag 2,5 mrd. 2011-kroner. Det er samme nivå som utvalgets anslag til 1. konsultasjonsmøte i 2011. Disse beregningene var basert på befolkningsframskrivningene som SSB

publiserte i juni 2010. Anslaget er imidlertid 0,5 mrd. kroner lavere enn det oppdaterte estimatet som utvalget publiserte i sin rapport høsten 2011. Disse beregningene var basert på SSBs befolkningsframskrivninger fra juni 2011.

Den faktiske befolkningsveksten i 2011 ble noe sterkere enn det som var lagt til grunn i den siste framskrivningen fra SSB. Dette skyldes i første rekke at økningen blant folk i aldersgruppen 23-66 år ble høyere enn anslått. Dette er en aldersgruppe som i liten grad etterspør kommunale velferdstjenester og som følgelig medfører relativt lave kommunale utgifter per innbygger i gjennomsnitt. Derimot så ble det en nedgang i antall 0-2 åringer, mens de tidligere prognosene har kalkulert med en moderat oppgang i denne gruppen. I tillegg ble veksten i aldersgruppene 6-15 år og 16-18 år lavere enn det som lå inne i SSBs siste framskriving. Dette gjør at utvalget har nedjustert sitt anslag fra høsten 2011, til tross for at befolkningsveksten samlet sett viste seg å bli sterkere enn det man la til grunn den gang.

Utvalgets medlemmer Per Richard Johansen, Lise Solgaard, Pål Hernæs og Thor Fjellanger viser til egne beregninger av kostnadene knyttet til den demografiske utviklingen. Beregningene er basert på SSBs befolkningsoppgave pr. 1. januar 2012 som ble publisert 23. februar 2012 og SSBs siste befolkningsframskriving fra juni 2011 for h.h.v. 2012 og 2013. Med utgangspunkt i den faktiske befolkningsveksten i 2011 er kostnadene knyttet til den demografiske utviklingen beregnet til 2,9 mrd. kr i 2012, mens SSBs befolkningsframskriving i 2012 gir 3,8 mrd. kr i økte kostnader for 2013.

4 Innspill fra KS til regjeringens arbeid med budsjettet 2013

Forventninger til vekst i kommunesektorens frie inntekter

KS legger til grunn at Regjeringen ønsker å gi kommunesektoren et økonomisk handlingsrom som gjør det mulig å videreføre og videreutvikle de kommunale tjenestene på en likeverdig måte over hele landet, i tråd med vedtatte politiske mål på de ulike områdene.

Fra 2012 til 2013 vil behovet for vekst i frie inntekter for å kunne bevare eksisterende velferdstilbud særlig være påvirket av

- Forventet befolkningsvekst og endringer i befolkningssammensetningen (demografikostnader)
- Reell vekst i pensjonskostnadene for kommunesektoren
- Reell underliggende utgiftsvekst som følge av flere med behov for kommunale hjelpetiltak, ut over det som vil være en del av sektorens demografikostnader

Pensjonskostnadene må antas å stige betydelig i reelle termer også i 2013, jf. for eksempel beregningene utført av AON Grieg for Kommunal Rapport 19. januar. I 2012 stiger pensjonskostnadene til kommunesektoren – etter KS sine beregninger – med 1,2 mrd. kr., hvorav anslagsvis 1,1 mrd. må dekkes innenfor veksten i frie inntekter. Ifølge KR kan pensjonskostnadene stige med (nominelt) inntil 60 pst. fram til 2015, og det akkumulerte premieavviket (de utsatte regnskapsførte pensjonskostnadene) vil stige fra i overkant av 20 mrd. ved utgangen av 2010 til opp mot 50 mrd. i 2015.

KS mener at veksten i de frie inntekter til kommunesektoren i 2013 må kompensere fullt ut for veksten i pensjonskostnadene ut over lønnsvekstanslaget. Denne merveksten er en konsekvens av selve pensjonssystemet, som gjennom overføringsavtalen og det felles pensjonssystemet i offentlig sektor - er knyttet til de statlige lovbestemte pensjonsytelsene. Alternativet til full kompensasjon av disse merkostnadene er at det økonomiske opplegget for sektoren ikke fullfinansieres, og at Regjeringens mål for virksomheten i sektoren ikke vil nås.

Ethvert anslag på økte pensjonskostnader i 2013 vil p.t være beheftet med stor usikkerhet. Men veksten i frie inntekter i 2013 vil måtte ta høyde for dette. KS anbefaler at et anslag på reelle økte pensjonskostnader diskuteres på det bilaterale møtet mellom KR/FIN og KS i august/september i år, og at Regjeringen omtaler dette spesifikt i forslaget til statsbudsjett for 2013.

I 2012 utgjør demografikostnadene rundt 2,9 mrd. kroner, og det er 300 mill. kroner lavere enn tidligere anslag. Noen av merutgiftene knyttet til demografi vil dekkes av gebyrer og øremerkede tilskudd. Foreløpige anslag på demografikostnader for 2013 tyder på et behov på 3,8 mrd. kroner i 2013, når samhandlingsreformen er inkludert.

I det 4. konsultasjonsmøtet mellom regjeringen og KS drøftes samsvaret mellom oppgavevekst og økonomisk ramme for kommunesektoren. I denne sammenheng må det gjøres forutsetninger om hvor stor del av de økte kostnadene som følger av befolkningsutviklingen som må dekkes innenfor de frie inntektene. Det er ønskelig om TBU kan legge fram et anslag på disse kostnadene til møtet, slik at ikke uenighet på dette punktet ødelegger for muligheten for felles situasjonsforståelse.

KS budsjettundersøkelse for 2012 viser at kommunene ut fra sitt erfaringsgrunnlag regner med en fortsatt vekst i antall barn med behov for barnevernstiltak, og i antall yngre (under 67 år) personer med behov for omfattende bistandsbehov. Det har også i flere år vært en betydelig vekst i antall elever med krav på spesialundervisning. Et økonomisk opplegg som ikke tar høyde for at dette kan være en dekkende situasjon også i 2013, løper en betydelig risiko for å pålegge kommunesektoren kutt i andre viktige velferdsområder.

KS legger til grunn at eventuell innføring av nye individuelle rettigheter eller plikter for kommunene som har konsekvenser for kommunenes tjenestetilbud i 2013 vil bli

kompensert fullt ut, etter forutgående felles kostnadsberegninger. Innføring av utvidete rettigheter til BPA – brukerstyrt personlig assistent – er et aktuelt eksempel.

KS viser til at Regjeringen nå vurderer et mulig lovforslag om lovfesting av bemanningsnorm for lærere. Avhengig av ambisjonsnivå vil et slikt forslag måtte medføre både et betydelig behov for å rekruttere nye lærere i en situasjon hvor det allerede er mangel på kvalifisert pedagogisk personale. Regjeringens egne kostnadsanslag viser et bevilgningsbehov for inntil 1,4 mrd. kroner ekstra hvert år dersom dette skal innfris.

KS viser til at både KS og et stort flertall av kommunene har vært avvisende til dette forslaget i høringsrunden, blant annet ut fra en ren vurdering av kostnad og nytte (dokumentert læringsutbytte) isolert for tiltaket. KS mener også prinsipielt at i en situasjon hvor man må legge til grunn at kommunesektoren – i likhet med mange andre budsjettformål – står overfor knappe økonomiske ressurser, store udekkede behov og begrensninger i inntektsveksten, er det svært viktig at ulike aktuelle særskilte satsinger vurderes mot hverandre. Andre aktuelle satsinger innenfor kommunal sektor, med – etter KS sin vurdering – bedre dokumentert nytteeffekt for samfunnet, er for eksempel:

- Økte bevilgninger til å redusere vedlikeholdsetterslepet på fylkeskommunale og kommunale veger, jf. også Vegdirektoratets forslag til nasjonale føringer på standarder for fylkesvegene
- Økte rammer til drift av kollektivtrafikk og økt statlig finansielt ansvar for utbygging av kollektivtilbud som både kan bidra til bærekraftige byregioner og bidra til realisering av mål om nasjonale klimautslippskutt
- Økte rammer til vedlikehold av kommunale bygg, jf. anbefalinger om prioriterte lokale klimatilpasningstiltak
- Stimuleringstiltak for satsing på rehabilitering, omsorgsforskning og velferdsteknologi, forebygging og egenmestring i den kommunale pleie- og omsorgstjenesten, jf. målsetningene for samhandlingsreformen og langsiktige bærekraftige omsorgstjenester

KS anbefaler at før Regjeringen vedtar innføring av nye kostnadskrevende tiltak som både begrenser det lokale handlingsrommet og øker arbeidskraftutfordringene, vurderes alternativ anvendelse av de samme ressursene nøye.

Svarmerknad om pensjon fra Kommunal- og regionaldepartementet

Departementet vil peke på at anslag på kommunesektorens pensjonskostnader i 2012 og framover er svært usikre. I Fellesdokumentet om statsbudsjettet 2010 ble merutgiftene til pensjon som må dekkes av veksten i de frie inntektene anslått til 400 mill. kroner. Regnskapet for 2010 viste at pensjonskostnadene ikke økte mer enn kommunesektorens lønnskostnader og dermed ikke belastet de frie inntektene.

Departementet viser til at det er enighet om hovedprinsippene for føring av pensjonskostnader i kommuneregnskapet. Det innebærer at det er utviklingen i de regnskapsmessig beregnede pensjonskostnadene som har resultateffekt i kommunenes regnskaper, ikke de betalte pensjonspremiene. De siste årene har pensjonspremiene vært høyere enn de beregnende pensjonskostnadene. Differansen mellom pensjonspremie og pensjonskostnad (premieavviket) må dekkes inn av kommunene (amortiseres) over en periode på 15 år. (10 år fra 2012).

Premieavviket har over tid vokst til i overkant av 22 mrd. kroner (2010). Bakgrunnen for denne utviklingen er at lønnsveksten har vært forholdsvis sterk, kombinert med et svært lavt rentenivå. Departementet har gjennomført tiltak som tar sikte på å bringe utviklingen i de beregnede pensjonskostnadene mer i samsvar med pensjonspremiene. Dette er bl.a. reduksjon i forholdstallet mellom lønnsvekst og rente og redusert amortiseringstid for premieavviket. Departementet viser til at det er en årlig dialog med pensjonsleverandørene – hvor også KS deltar – om fastsettelse av forholdstallet. I denne dialogen drøftes også utviklingen i og forventninger framover om pensjonspremier og -kostnader.

Både lønnsvekst og økning i antall kommunalt ansatte bidrar til å øke kommunesektorens pensjonskostnader. Departementet vil understreke at pensjon er en del av lønns- og avtalevilkår i kommunesektoren, og følgelig et selvstendig ansvar for kommunene som arbeidsgivere. Det samme gjelder kommunenes ansettelsespolitikk. Videre vil departementet peke på at lavt rentenivå over tid har medvirket til det opparbeidede premieavviket. Kommunene har betydelig gjeld, og har dermed også fordel av et lavt rentenivå.

Svarmerknad fra Kommunal- og regionaldepartementet slutt

5 Oppmeldte kostnadsberegningssaker

KS-innspill:

5.1 Økonomiske konsekvenser av revidert fastlegeforskrift

Revidert fastlegeforskrift gir kommunene nye og innskjerpede forpliktelser, som også vil innebære økte kostnader. I forskriften heter det blant annet i § 7, andre ledd, hvor det heter følgende: «*Kommunen er ansvarlig for at fastsatte kvalitets- og funksjonskrav i fastlegereformen overholdes jf. §§ 17-30.(...)*» Flere av disse paragrafene innebærer at kommunene får utvidede oppgaver.

Som ett eksempel kan nevnes krav til tolk (§ 30) hvor det heter at: «*Fastlegen skal benytte kvalifisert tolk ved behov.*» Det vises i høringsnotatet til at fastlegen må ha «*en innkallingsrutine og bestillerkompetanse for å sikre kvalifisert tolk*». Behovet for tolk «*må avdekkes i forkant av en konsultasjon*». Og pasienten må samtykke til bruk av tolk. Kommunene må på sin side «*sørge for at en kvalifisert tolketjeneste er tilgjengelig når det oppstår et behov*». Det vises i notatet til at det er et «*stort underforbruk av tolketjenester*» og at dette blant annet har «*sammenheng med at*

«bruk av kvalifisert tolk ikke direkte er pålagt i lov eller forskrift». Når forskriften åpenbart skal resultere i betydelig økt bruk og tilgjengelighet av kvalifiserte tolker i landets kommuner som følge av den nye forskriften og tolketjenesten finansieres av kommunene, fremstår det som urimelig å anta slik Helse- og omsorgsdepartementet gjør at dette ikke skal gi kommunene økte kostnader.

KS ber om at fastlegeforskriften meldes opp som kostnadsberegningssak.

KS-innspill slutt

Svarmerknad fra Helse- og omsorgsdepartementet

Helse- og omsorgsdepartementet har sendt forslag til endringer i fastlegeforskriften på høring. For kommunene innebærer forslaget presiseringer av eksisterende krav som fremgår enten av eksisterende fastlegeforskrift, av annet lov-/regelverk eller av sentralt avtaleverk. Slike presiseringer anses ikke å ha økonomiske konsekvenser. For fastlegene innebærer forskriften også i hovedsak presiseringer av lov-/regelverk og avtaleverk, men i tillegg noen nye oppgaver, slik det er beskrevet i høringsnotatet. Fastlegenes godtgjøres gjennom et per capita- tilskudd, som utbetales av kommunen, egenandeler og trygderefusjoner. Hvor mye fastlegene skal godtgjøres for nye oppgaver og hvordan er et forhandlingsspørsmål. Dersom man i forhandlingene blir enige om å øke per capitatilskuddet, må kommunene kompenseres for den delen av økningen som skyldes nye oppgaver. En ev. økning i per capita-andelen av fastlegenes inntekter mot tilsvarende reduksjon av honorartakst-andelen, vil innebære at midler tilsvarende denne endringen flyttes fra folketrygden til kommunene. Beløpet vil imidlertid i sin helhet utbetales til fastlegene når disse er private næringsdrivende. Dersom fastlegene er fast ansatte (gjelder ca. 5 pst.), beholder kommunen både per capitatilskuddet og refusjonsinntektene.

På denne bakgrunn mener HOD det ikke er grunnlag for igangsetting av en kostnadsberegning i tilknytning til ny fastlegeforskrift.

Svarmerknad fra Helse- og omsorgsdepartementet slutt

6 Bilaterale avtaler – Status for reforhandling mv.

6.1. Helsedepartementet

Helse- og omsorgsdepartementet og KS har inngått to bilaterale avtaler. Disse er avtale om kvalitetsutvikling i helse- og omsorgstjenestene og nasjonal rammeavtale om samhandling på helse- og omsorgsområdet. KS og HOD er enige om å prolongere inngåtte avtaler til 1. juli 2012. KS og HOD er i prosess med å inngå nye avtaler på disse områdene.

6.2 Arbeidsdepartementet

KS og Arbeidsdepartementet har over en viss tid hatt til vurdering å utarbeide en ny avtale om arbeids- og velferdsforvaltningen for å understøtte samarbeidet om NAV-

kontorene. KS og AD hadde møte 12. januar 2012 hvor det ble besluttet å nedsette en arbeidsgruppe som skal utarbeide utkast til en slik avtale. Arbeidsgruppens sammensetning er foreløpig ikke avklart.

Vedlegg a) Notat fra TBU – demografi

Demografisk utvikling og kommunesektorens utgifter

1. mars 2012

Notat fra TBU til 1. konsultasjonsmøte mellom staten og kommunesektoren om statsbudsjettet 2013

1 Sammendrag

I forbindelse med 1. konsultasjonsmøte om 2013-budsjettet legger Det tekniske beregningsutvalg for kommunal og fylkeskommunal økonomi (TBU) fram beregninger av hvordan kommunesektorens utgifter påvirkes av den demografiske utviklingen.

Befolkningsframskrivninger foretatt av Statistisk sentralbyrå (SSB) er et vesentlig grunnlagsmateriale for beregning av endring i kommunesektorens utgifter som følge av den demografiske utviklingen. Siste befolkningsframskrivning fra SSB ble publisert i juni 2011 og er basert på registrert folketall 1. januar 2011.

Hovedtema i dette notatet er beregninger av kommunale merutgifter i 2013 knyttet til den demografiske utviklingen. Anslag på merutgifter i 2013 bygger på framskrivning av befolkningen fra 1. januar 2012 til 1. januar 2013. I tillegg har utvalget oppdatert tidligere utgiftsberegninger for 2012.

Det benyttes samme beregningsopplegg og metode som i tilsvarende beregninger som utvalget har foretatt tidligere år. Det innebærer bl.a. at det forutsettes konstante gjennomsnittskostnader, m.a.o. uendret standard og uendret produktivitet i tjenesteproduksjonen. Videre legges til grunn konstant dekningsgrad for tjenestene. I beregningene tas det ikke hensyn til politiske målsettinger om videre utbygging av tjenestetilbudet. Beregningene bygger på analyser av hvordan de faktiske utgiftene påvirkes bl.a. av den demografiske utviklingen, ikke på noen sentralt vedtatt norm for tjenestetilbudet. Utvalget presiserer at beregningene av utgiftsendringer for kommunesektoren knyttet til den demografiske utviklingen må betraktes som grove anslag.

Forventet befolkningsvekst gjennom 2012 basert på SSBs middelalternativ for befolkningsframskrivningene (alternativ MMMM) er om lag 67 900 personer. På bakgrunn av dette anslår utvalget at den demografiske utviklingen vil medføre merutgifter for kommunesektoren til drift av såkalte nasjonale velferdstjenester på om lag 3,5 mrd. 2012-kroner i 2013. Utvalget understreker at utgiftsberegningene er beheftet med usikkerhet.

De anslåtte merutgiftene i 2013 er på et høyere nivå enn den anslåtte demografikostnaden for 2012. Dette skyldes først og fremst en sterkere befolkningsvekst blant unge i alderen 0-2 år, 6-15 år og 16-18 år i 2012 (som danner grunnlaget for merutgiftene i 2013) enn i 2011 (som danner grunnlaget for merutgiftene i 2012). Veksten i de eldste eldre er fremdeles høy, men den prosentvise veksten er noe lavere enn i 2012.

Av de samlede merutgiftene på om lag 3,5 mrd. kroner, anslås det at vel 0,6 mrd. kroner kan knyttes til fylkeskommunene. Dette er høyere enn hva de anslåtte merutgiftene har vært de siste årene. En vesentlig del av fylkeskommunenes utgifter er knyttet til videregående opplæring for aldersgruppa 16-18 år, og økningen i denne aldersgruppen forventes å bli sterk fra 2012 til 2013.

For å skissere usikkerheten og betydningen av en eventuell lavere eller høyere befolkningsvekst, har utvalget også beregnet merutgiftene for kommunesektoren på grunnlag av SSBs befolkningsframskrivninger med høy og lav nettoinnvandring. Med lav nettoinnvandring kan befolkningsveksten anslås til om lag 58 000, og de beregnede merutgiftene kan da anslås til om lag 3,1 mrd. kroner. Med høy nettoinnvandring kan befolkningsveksten anslås til om lag 77 800. De beregnede merutgiftene kan da anslås 4,0 mrd. kroner.

SSB publiserte 22. februar 2012 innbyggertall ved inngangen til 2012. En oppdatert beregning basert på den faktiske befolkningsveksten i 2011 anslår de samlede merutgiftene for kommunesektoren i 2012 til om lag 2,5 mrd. 2011-kroner. Det er samme nivå som utvalgets anslag til 1. konsultasjonsmøte i 2011. Disse beregningene var basert på befolkningsframskrivningene som SSB publiserte i juni 2010. Anslaget er imidlertid 0,5 mrd. kroner lavere enn det oppdaterte estimatet som utvalget publiserte i sin rapport høsten 2011. Disse beregningene var basert på SSBs befolkningsframskrivninger fra juni 2011.

Den faktiske befolkningsveksten i 2011 ble noe sterkere enn det som var lagt til grunn i den siste framskrivningen fra SSB. Dette skyldes i første rekke at økningen blant folk i aldersgruppen 23-66 år ble høyere enn anslått. Dette er en aldersgruppe som i liten grad etterspør kommunale velferdstjenester og som følgelig medfører relativt lave kommunale utgifter per innbygger i gjennomsnitt. Derimot så ble det en nedgang i antall 0-2 åringer, mens de tidligere prognosene har kalkulert med en moderat oppgang i denne gruppen. I tillegg ble veksten i aldersgruppene 6-15 år og 16-18 år lavere enn det som lå inne i SSBs siste framskriving. Dette gjør at utvalget har nedjustert sitt anslag fra høsten 2011, til tross for at befolkningsveksten samlet sett viste seg å bli sterkere enn det man la til grunn den gang.

Utvalgets medlemmer Per Richard Johansen, Lise Solgaard, Pål Hernæs og Thor Fjellanger viser til egne beregninger av kostnadene knyttet til den demografiske utviklingen. Beregningene er basert på SSBs befolkningsoppgave pr. 1. januar 2012 som ble publisert 23. februar 2012 og SSBs siste befolkningsframskriving fra juni 2011 for h.h.v. 2012 og 2013. Med utgangspunkt i den faktiske befolkningsveksten i 2011 er kostnadene knyttet til den demografiske utviklingen beregnet til 2,9 mrd. kr i 2012, mens SSBs befolkningsframskriving i 2012 gir 3,8 mrd. kr i økte kostnader for 2013.

2 Demografisk utvikling

Kommunesektoren har ansvaret for bl.a. barnehager, grunnskole, videregående opplæring og pleie- og omsorgstjenester. Dette er tjenester som i hovedsak er rettet mot bestemte aldersgrupper av befolkningen, og hvor utgiftene påvirkes bl.a. av den demografiske utviklingen.

Utvalgets anslag på kommunesektorens merutgifter i 2013 knyttet til den demografiske utviklingen bygger på framskrivning av befolkningen fra 1. januar 2012 til 1. januar 2013 foretatt av SSB. Dette er i tråd med det beregningsopplegget som utvalget har lagt til grunn i tidligere års beregninger. I juni 2011 publiserte SSB befolkningsframskrivninger for perioden 2010-2040, med utgangspunkt i registrert folkemengde 1. januar 2011. Framskrivningen er foretatt i en rekke alternativer med ulike forutsetninger om bl.a. fruktbarhet, levealder og nettoinnvandring.

Utvalget har lagt til grunn SSBs middelalternativ for fruktbarhet og levealder. Også for nettoinnvandring har utvalget lagt til grunn middelalternativet. I tillegg har utvalget foretatt alternative utgiftsberegninger med hhv. lav og høy nettoinnvandring. Tabell 1 viser anslått befolkningsendring fra 1. januar 2012 til 1. januar 2013 i tre alternativer.

Det er betydelig variasjon i anslått endring innen de ulike aldersgruppene. Flere i de yngste aldersgruppene trekker isolert sett i retning av økte utgifter til barnehage. En betydelig vekst i antall eldre i aldersgruppen 67-74 år og over 90 år bidrar isolert sett til økte utgifter til pleie- og omsorgstjenesten, mens færre eldre i alderen 80-89 år trekker litt i motsatt retning.

Tabell 1 Anslått befolkningsendring fra 1.1.2012 til 1.1.2013

Aldersgruppe	Lav nettoinnvandring		Middels nettoinnvandring		Høy nettoinnvandring	
	Absolutt endring	Pst. endring	Absolutt endring	Pst. endring	Absolutt endring	Pst. endring
0-2 år	1 312	0.7	1 851	1.0	2 385	1.3
3-5 år	3 449	1.9	3 792	2.0	4 138	2.2
6-15 år	617	0.1	1 628	0.3	2 640	0.4
16-18 år	2 049	1.1	2 354	1.2	2 664	1.4
19-22 år	2 063	0.8	2 767	1.0	3 460	1.3
23-34 år	17 715	2.3	21 941	2.8	26 167	3.4
35-66 år	12 052	0.6	14 776	0.7	17 492	0.8
67-74 år	17 927	5.9	17 944	5.9	17 967	5.9
75-79 år	490	0.4	490	0.4	490	0.4
80-89 år	-1 049	-0.6	-1 049	-0.6	-1 049	-0.6
90 år og over	1 398	3.5	1 398	3.5	1 398	3.5
Sum	58 023	1.2	67 892	1.4	77 752	1.6

Utvalget understreker at det er usikkerhet knyttet til anslagene på befolkningsvekst. Anslått vekst i tabell 1 varierer mellom 1,2 og 1,6 pst.

3 Metode for beregning av mer- og mindreutgifter

Utvalgets beregninger av hvordan kommunesektorens utgifter påvirkes av den demografiske utviklingen tar utgangspunkt i analyser av hvordan kommunesektorens utgifter faktisk fordeler seg på tjenester til de ulike aldersgruppene. De bygger altså ikke på noen sentralt fastsatt norm for tjenestetilbudet. Med utgangspunkt i denne fordelingen beregnes det en utgift per person i hver gruppe. Deretter beregnes mer- eller mindreutgifter for den enkelte aldersgruppe som produktet av utgift per person og

anslått endring i antall personer. Endelig beregnes de samlede mer- eller mindreutgifter som summen av mer- og mindreutgifter for alle aldersgruppene.

Beregningsopplegget bygger på forutsetninger som det er viktig å presisere. Blant annet legges det til grunn konstante gjennomsnittskostnader, mao. uendret standard og uendret produktivitet i tjenesteproduksjonen. Videre legges det til grunn konstant dekningsgrad for tjenestene. Høyere dekningsgrad eller høyere standard vil isolert sett trekke i retning av økte utgifter, mens økt produktivitet vil trekke i retning av reduserte utgifter.

I beregningene tas det ikke hensyn til mulige endringer i befolkningens helsetilstand og funksjonsevne, arbeidsledighet, innvandrerandel, bosettingsmønster m.m. Slike endringer vil kunne ha betydning for behovet for tjenester og dermed for kommunenes utgiftsbehov.

Beregningene tar utgangspunkt i hoveddelen av kommunesektorens faktiske driftsutgifter. Beregningene benytter de nye kostnadsnøkklene til kommunene, som ble presentert i kommuneproposisjonen for 2012. De delene av kommunenes og fylkeskommunenes brutto driftsutgifter som inngår i kostnadsnøkkelen for inntektssystemet er medregnet. Dette innebærer at driftsutgifter knyttet til bl.a. kulturformål, kirken, næringsformål og tekniske tjenester (herunder kommunale veier og brannvesen) ikke omfattes av utgiftsframskrivningen.

Beregning av mer-/mindreutgifter for 2013 tar utgangspunkt i anslått utgiftsnivå for kommunesektoren i 2012. Det er tatt utgangspunkt i regnskapstall for 2010 (KOSTRA-tall), framskrevet til 2012 med anslått vekst i kommunesektorens frie inntekter, inkludert midler til kommunal medfinansiering og utskrivingsklare pasienter (samhandlingsreformen) I 2012 overføres 5,567 mrd. kroner til kommunene i forbindelse med samhandlingsreformen. I beregningene av bruttodriftsutgifter til samhandlingsreformen er dette beløpet først deflatert ned til 2010 kroner, og så framskrevet med den anslåtte veksten i frie inntekter fra 2010 til 2012 på linje med de andre sektorene.

Midlene til samhandling fordeles i inntektssystemet etter en egen delkostnadsnøkkel som består av alderskriterier (0-17 år, 18-49 år, 50-66 år, 67-79 år, 80-89 år og 90 år og over). Gruppene 67-79 år, 80-89 år og 90 år og over er aldersgrupper som TBU bruker i dag. Derimot så er gruppene 0-17 år, 18-49 år og 50-66 år grupper som dels går på tvers av aldersinndelingen TBU bruker (jmfør gruppene i tabell 3). I innvektingen av disse gruppene er det gjort noen forenklinger. Eksempelvis er vekten fra gruppa 0-17 år fra samhandlingsnøkkelen i TBU nøkkelen fordelt mellom gruppene 0-2 år, 3-5 år og 6-15 år, mens 16-17 år er lagt på gruppa 16-18 år selv om dette da vil overvurdere vekten av 16-18-åringene noe. Utslagene av disse forenklingene er relativt beskjedne.

Kommunenes brutto driftsutgifter til de tjenester som inngår i den kommunale kostnadsnøkkelen, inkludert samhandlingsreformen, er anslått til 257 mrd. kroner i 2012. Fylkeskommunenes brutto driftsutgifter til de tjenester som inngår i den fylkeskommunale kostnadsnøkkelen er anslått til 50 mrd. kroner. De samlede utgiftene som ligger til grunn for beregningene er således anslått til 307 mrd. kroner i 2012.

Kommunesektorens brutto driftsutgifter til disse formålene og hvilken andel de utgjør av de samlede driftsutgiftene til nasjonale velferdstjenester er vist i tabell 2. Beregning av mer- og mindreutgifter for 2012 i pkt. 5 tar utgangspunkt i anslått utgiftsnivå for 2012 i tabell 2.

Tabell 2 Kommunesektorens driftsutgifter til nasjonale velferdstjenester¹⁾. Anslag 2012

	Mrd. kr	Andel
Driftsutgifter relatert til kommunal kostnadsnøkkel	257	0,837
Driftsutgifter relatert til fylkeskommunal kostnadsnøkkel	50	0,163
Sum	307	1,000

¹⁾ Med nasjonale velferdstjenester menes de tjenester som inngår i de kommunale og fylkeskommunale kostnadsnøkklene.

Fordelingen av kommunesektorens utgifter på de ulike aldersgruppene er basert på en forenkling av kostnadsnøkklene i inntektssystemet for kommunesektoren.

Kostnadsnøkkel for kommunene omfatter barnehage, grunnskole, helse- og sosialsektoren, kommunal administrasjon, landbruk og miljøvern og samhandlingsreformen.

Kostnadsnøkkel for fylkeskommunene omfatter videregående opplæring, tannhelsetjenesten og samferdsel. For kommuner og fylkeskommuner konstrueres en forenklet kostnadsnøkkel hvor de andre kriteriene i kostnadsnøkklene utover alderskriteriene er tatt ut¹. Alderskriteriene er deretter økt proporsjonalt slik at de summerer seg til 1.

De forenklete kostnadsnøkklene for kommuner og fylkeskommuner er vist i tabell 3. I tillegg er disse kostnadsnøkklene vektet sammen til én felles kostnadsnøkkel, hvor driftsutgiftene til de enkelte sektorene er brukt som vekter, jf. tabell 2.

¹ I delkostnadsnøkkel for barnehager er ett av kriteriene antall barn 1-2 år uten kontantstøtte. Dette kriteriet er i de forenklete kostnadsnøkklene i tabell 3 tatt inn i aldersgruppen 0-2 år.

Tabell 3 Forenklete kostnadsnøkler

Aldersgruppe	Kommune	Fylkeskommune	Sammenvektet kostnadsnøkkel
0-2 år	0.088	0.018	0.077
3-5 år	0.125	0.018	0.107
6-15 år	0.372	0.058	0.321
16-18 år	0.013	0.756	0.134
19-22 år	0.018	0.013	0.017
23-34 år	0.038	0.038	0.038
35-66 år	0.104	0.069	0.098
67-74 år	0.050	0.015	0.044
75-79 år	0.021	0.006	0.019
80-89 år	0.104	0.008	0.088
90 år og over	0.067	0.002	0.057
Sum	1,000	1,000	1,000

Når for eksempel aldersgruppa 6-15 år har en vekt på 0,372 i den kommunale kostnadsnøkkelen, er tolkningen at 37,2 prosent av kommunenes utgifter til tjenestene som er omfattet av beregningene, kan knyttes til denne aldersgruppa.

4 Beregnede mer- og mindreutgifter i 2013 knyttet til den demografiske utviklingen

I pkt. 2 ble det redegjort for anslått befolkningsvekst fra 2012 til 2013 i tre alternativer. I dette avsnittet legger utvalget fram beregninger av utgiftsendringer knyttet til de tre alternativene.

Med utgangspunkt i den sammenvektete kostnadsnøkkelen i tabell 3 kan samlede utgifter knyttet til de enkelte aldersgruppene beregnes. Dernest beregnes utgift per innbygger i den enkelte aldersgruppe. Mer- eller mindreutgift knyttet til de enkelte aldersgruppene framkommer som produktet av beregnet utgift per innbygger og anslått endring i befolkningstallet i de tre alternativene.

I tabell 4 er mer- og mindreutgifter knyttet til de enkelte aldersgruppene beregnet med utgangspunkt i SSBs middelalternativ for befolkningsvekst.

På bakgrunn av forventet befolkningsutvikling fra 2011 til 2012 i tråd med SSBs middelalternativ for befolkningsvekst (alternativ MMMM), anslår utvalget at merutgiftene for kommunesektoren til drift av såkalte nasjonale velferdstjenester vil utgjøre om lag 3,5 mrd.

Tabell 4 Kommunesektorens driftsutgifter fordelt på aldersgrupper. Endring fra 2012 til 2013. SSBs middelahernativ (alt. MMMM).

	Kostnads- nøkkel	Samlede utg. (mrd. 2012-kr)	Utgift per innb. (2012-kr)	Anslått endring i folketall 2012-2013	Mer-/mindreutgift (mill. 2012-kr)
0-2 år	0.077	23.6	126 224	1 851	234
3-5 år	0.107	32.9	177 213	3 792	672
6-15 år	0.321	98.6	159 921	1 628	260
16-18 år	0.134	41.2	212 409	2 354	500
19-22 år	0.017	5.2	19 604	2 767	54
23-34 år	0.038	11.8	15 131	21 941	332
35-66 år	0.098	30.2	14 355	14 776	212
67-74 år	0.044	13.6	44 785	17 944	804
75-79 år	0.019	5.8	44 553	490	22
80-89 år	0.088	27.1	148 984	-1 049	-156
90 år og over	0.057	17.4	435 707	1 398	609
Sum	1,000	307.3	61 636	67 892	3 543

kroner i 2013. Dette tilsvarer en vekst i driftsutgiftene på de samme tjenestene på om lag 1,1 prosent. Anslaget bygger på de beregningsmessige forutsetningene omtalt i pkt. 3.

Av de samlede merutgiftene på om lag 3,5 mrd. kroner, anslås det at vel 0,6 mrd. kroner kan knyttes til fylkeskommunene. En vesentlig del av fylkeskommunenes utgifter er knyttet til videregående opplæring for aldersgruppa 16-18 år. Økningen i denne aldersgruppen antas å bli forholdsvis sterk i 2012 og betydelig sterkere enn det som har vært tilfelle de siste årene, jf. tabell 1.

I tabell 5 er mer- og mindreutgifter for kommunesektoren beregnet med utgangspunkt i SSBs alternativer for høy og lav nettoinnvandring (jf. tabell 1). Beregningsopplegget for øvrig er det samme som i tabell 5.

Tabell 5 Kommunesektorens driftsutgifter fordelt på aldersgrupper. Endring fra 2012 til 2013. Alternativer med hhv. lav og høy nettoinnvandring

	Utgift per innb. (2012-kr)	Lav nettoinnvandring		Høy nettoinnvandring	
		Anslått endring i folketall 2011-2012	Mer-/mindreutgift (mill. 2012-kr)	Anslått endring i folketall 2011-2012	Mer-/mindreutgift (mill. 2012-kr)
0-2 år	126 224	1 312	166	2 385	301
3-5 år	177 213	3 449	611	4 138	733
6-15 år	159 921	617	99	2 640	422
16-18 år	212 409	2 049	435	2 664	566
19-22 år	19 604	2 063	40	3 460	68
23-34 år	15 131	17 715	268	26 167	396
35-66 år	14 355	12 052	173	17 492	251
67-74 år	44 785	17 927	803	17 967	805
75-79 år	44 553	490	22	490	22
80-89 år	148 984	-1 049	-156	-1 049	-156
90 år og over	435 707	1 398	609	1 398	609
Sum	61 636	58 023	3 070	77 752	4 017

Gitt forutsetningene omtalt i pkt. 3 og en befolkningsutvikling med lav nettoinnvandring, kan merutgiftene knyttet til den demografiske utviklingen anslås til 3,1 mrd. kroner, dvs. om lag 0,4 mrd. kroner lavere enn middelalternativet.

Med forutsetninger om høy nettoinnvandring kan merutgiftene anslås til knappe 4 mrd. kroner, dvs. om lag 0,5 mrd. kroner mer enn middelalternativet.

Utvalget viser til den store usikkerheten som knytter seg til å anslå befolkningsutviklingen og de demografiske kostnadene som dette gir kommunesektoren. Fra 2011 til 2012 er det størst avvik mellom prognosene og faktisk utvikling for 0-2 åringer, jf. tabell 6. Dette kan tyde på at framskrivningene har overvurdert fødselsratene noe. SSB vil oppdatere sine befolkningsframskrivninger sommeren 2012, basert på folketall per 1. januar 2012. Utvalget vil legge fram nye beregninger av merutgifter knyttet til den demografiske utviklingen for 2013 i etterkant av SSBs oppdatering.

Beregningene basert på SSBs middelalternativ som utvalget har foretatt til de første konsultasjonsmøtene de seneste årene, har i de fleste tilfellene undervurdert den faktiske kostnadsveksten (kostnadsveksten slik den anslås basert på de endelige befolkningstallene). Sterk befolkningsvekst har gjort at selv beregningene basert på høyalternativet har undervurdert kostnadsveksten for alle årene utenom 2011 og 2012. Dette understreker usikkerheten i de beregningene som utvalget legger fram. Det er særlig knyttet usikkerhet rundt innvandringen. I befolkningsframskrivningene som ble gjort sommeren 2011, ble det gjort endringer i framskrivningene. Nytt av året er at folkemengden nå deles inn etter innvandrer kjennetegn, der utvandrings- og fødselsrater for innvandrere ville avhenge av hvor lenge de har bodd i landet, og framskrivningene gjør i motsetning til tidligere forutsetninger om bruttoinnvandring, i stedet for bare nettoinnvandring. Beregningen av antall innvandrere er nå integrert i framskrivningen av folkemengden. Anslagene på innvandringen framover bygger på en økonomisk modell for sammenhengen mellom innvandring og økonomiske faktorer,

representert ved arbeidsledigheten i Norge og inntektsnivået i Norge i forhold til gjennomsnittet for OECD. Utvalget tror at dette kan være med på å gjøre demografiberegningene mer treffsikre framover.

5 Mer - og mindreutgifter knyttet til den demografiske utviklingen i 2012 – oppdaterte beregninger

I TBU's notat til 1. konsultasjonsmøte i 2011 ble de samlede merutgiftene i 2012 knyttet til den demografiske utviklingen anslått til om lag 2,5 mrd. kroner. Anslaget var bl.a. basert på en økning av folketallet fra 2011 til 2012 på om lag 50 900. I etterkant av at SSB publiserte nye befolkningsframskrivninger i juni 2011, oppdaterte utvalget sitt anslag til 2,9 mrd. kroner, basert på en anslått befolkningsvekst på om lag 64 600, der økningen fra de opprinnelige framskrivningene i første rekke kom blant de aller eldste og de aller yngste.

SSB publiserte 23. februar 2012 befolkningstall per 1. januar 2012 som viser at den faktiske befolkningsveksten fra 2011 til 2012 ble om lag 65 600, dvs. 1 000 flere enn tidligere lagt til grunn.

Utvalget har oppdatert beregningene av mer- og mindreutgifter for 2012 som ble lagt fram i utvalgets høstrapport for 2011, med de endelige befolkningstallene per 1. januar 2012. De samlede merutgiftene for 2012 anslås nå til vel 2,5 mrd. 2011-kr.

Sett i forhold til fjorårets notat til det første konsultasjonsmøtet, ble befolkningsutviklingen svakere enn anslått blant de mellom 0 og 2 år, 6-18 år og de over 90, mens den ble høyere for gruppene mellom 19 og 89 år. I sum blir de anslåtte merutgiftene på samme nivå som i beregningen som ble foretatt til det første konsultasjonsmøtet.

Sammenligner man de oppdaterte beregningene med beregningene som ble lagt fram i høstrapporten 2011, er det særlig for de yngre aldersgruppene at befolkningsutviklingen ble svakere enn anslått. Dette gjelder særlig for 0-2 åringer og for 6-15 åringer. Det oppdaterte anslaget for merutgiftene for disse gruppene ligger knapt 270 og 220 mill. kroner lavere enn anslaget fra høstrapporten 2011.

Tabell 6 Endring i innbyggertall 2011-2012 og beregnede mer- og mindreutgifter i kommunesektoren knyttet til endring i aldersgrupper fra 2011 til 2012. Mill. 2011-kroner.

	Beregning foretatt til 1. konsultasjonsmøte 2011 ¹⁾		Beregning foretatt til utvalgets høstrapport for 2011		Oppdatert beregning med nye befolkningstall per 1.1.2012	
	Endring i innbyggertall 2011-2012 (SSBs framskrivning fra juni 2010)	Mer-/mindreutgifter (mill. 2011-kr)	Endring i innbyggertall 2011-2012 (SSBs framskrivning fra juni 2011)	Mer-/mindreutgifter (mill. 2011-kr)	Faktisk endring i innbyggertall 2011-2012	Mer-/mindreutgifter (mill. 2011-kr)
0-2 år	1 724	199	2 149	247	-179	-21
3-5 år	3 672	607	4 258	704	4 041	668
6-15 år	-904	-142	360	56	-1 039	-163
16-18 år	762	148	999	194	762	148
19-22 år	3 942	71	4 645	83	4 918	88
23-34 år	10 941	147	17 889	241	20 754	280
35-66 år	13 611	174	17 271	221	18 744	240
67-74 år	17 391	694	17 268	689	17 480	697
75-79 år	-596	-24	-346	-14	-346	-14
80-89 år	-1 544	-205	-1 397	-185	-1 260	-167
90 år og over	1 899	799	1 564	658	1 690	711
Sum	50 898	2 469	64 660	2 896	65 565	2 468

I notatet til 1. konsultasjonsmøte var utgift per innbygger beregnet på grunnlaget av folketallet per 1.1.2010. Til høstrapporten og i det siste anslaget basert på faktisk befolkningsutvikling i 2011 ble folketallet per 1.1.2011.

Vedlegg b) KS` regnskapsundersøkelse 2011 (Ligger separat)

Vedlegg c) KS` budsjettundersøkelse 2012 (Ligger separat)

Vedlegg d) Oversikt over kostnadsberegningssaker konsultasjonsåret 2012

Sak	Oppmeldt
Helse- og omsorgsdepartementet	
Økt finansieringsansvar for kommunene for private fysioterapeuter med driftsavtale med kommunene	3. møte 2008
Brukerstyrt personlig assistanse (BPA)	4. møte 2007
Kunnskapsdepartementet	
Valgfag i ungdomsskolen	4. møte 2011
Økonomiske konsekvenser av nasjonale bestemmelser om lærertetthet i grunnskolen	4. møte 2011
Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet	
Omlegging av kontantstøtten og behovet for nye barnehageplasser fra 1.8.2012 (i samarbeid med KD)	4. møte 2011
Justis- og politidepartementet	
Nødnett	2. møte 2007

Vedlegg e) Oversikt over bilaterale samarbeidsavtaler i konsultasjonsordningen per januar 2012

Avtaler om velferdstjenester (kvalitet/tjenesteutvikling)		Parter	Inngått	Utløper	Første avtale inngått
1	Avtale om utvikling av barnevernsområdet	BLD og KS	22.08.2011	31.12.2013	2005
2	Avtale om kvalitetsutvikling i helse- og omsorgstjenestene	HOD og KS	21.09.2006	01.07.2012	2003
3	Samarbeidsavtale om boligsosialt arbeid	KRD samordn. (AD, HOD, BLD, JD) og KS	20.09.2011	31.12.2013	2005
4	Avtale om kvalitetsutvikling i barnehager og grunnsopplæringen	KD og KS	24.08.2011	31.12.2013	
Avtaler om samhandling mellom ulike deler av forvaltningen					
5	Avtale om bosetting av flyktninger i kommunene (Reforhandling foreløpig utsatt)	JD, BLD og KS	15.05.2007	31.12.2010	2004
6	Nasjonal rammeavtale om samhandling på helse- og omsorgsområdet	HOD og KS	21.06.2007	01.07.2012	
7	Intensjonsavtale om samarbeid mellom HOD og KS vedrørende gjennomføring av samhandlingsreformen	HOD og KS	01.07.2011	31.12.2015	2011
Avtaler om samfunnsutvikling					
8	Samarbeidsavtale om landbruks- og næringsutvikling i kommunesektoren	LMD og KS	01.01.2010	31.12.2012	2006

Vedlegg f) Oversikt over løpende saker konsultasjonsåret 2012

Tabellen gir en oversikt over saker det kan være aktuelt å omtale i løpet av konsultasjonsåret 2012. Oversikten revideres fortløpende av sekretariatet for konsultasjonsordningen og vurderingen av sakene er derfor foreløpig. Oversikten er satt sammen av innspill både fra KS og departementene, og det er ikke avgjort om departementene vil ta opp alle sakene i konsultasjonssammenheng. I enkelte tilfeller vil det være KS som legger fram sakene.

Sak	Tidligere behandlet	Videre behand.	Ansvar
Kostnadsberegninger 4 tidspunkter for oppmelding. Aktuelle områder for involvering av KS vurderes fortløpende.		Alle møtene	Alle
Samarbeidsavtaler valitetsutvikling i helse- og omsorgstjenesten Kvalitetsutvikling barnehage og grunnopplæring Boligsosialt arbeid Bosetting av flyktninger Landbruks- og næringsutvikling Barnevernsområdet Rammeavtale om samhandling på helse- og omsorgsområdet Gjennomføring av samhandlingsreformen		Primært 3. møte 4.møte	KRD, KS og berørte dep.
Helse- og omsorgsdepartementet			
Omsorgsplan 2015 med bl.a. følgende delplaner: - Kompetanseløftet 2015 og 12 000 årsverk - Investeringer sykehjem og omsorgsboliger - Demensplan 2015 -Legebemanning i sykehjem	2006- 2011,	2. møte 4. møte	HOD
Psykisk helsearbeid i kommunene -psykososial oppfølging i kommunene etter 22.07	2005–2011	2. og 4. møte	HOD

Sak	Tidligere behandlet	Videre behand.	Ansvar
Oppfølging av St.meld. nr. 35 (2006-2007) om offentlig tannhelse		2. og 4. møte	HOD
Rusfeltet - Stortingsmelding om ruspolitikken	2008-2011,	2. og 4. møte	HOD
Samhandlingsreformen	2009-2011,	2. møte 4. møte	HOD
Norsk helsenett			HOD
Forskrift om vederlag for opphold i institusjon			HOD
Innovasjon i omsorg	2009-2011	2. og 4. møte	HOD
Ny turnusordning for leger			HOD
Pasientskadeerstatning			KS
Kunnskapsdepartementet			
Barnehager (generelt) - Rammefinansiering av barnehagesektoren - Oppfølging av Øieutvalget - Stortingsmelding om framtidens barnehage	2008-2011,	2. møte 4. møte	KD
Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet			
Barnevern (generelt)	2007-2011,	4. møte	BLD
Bosetting i kommunene		2. møte	BLD
Omlegging av kontantstøtten		4. møte	BLD
Landbruks- og matdepartementet			
Veterinærvakt		2. møte	FAD/LMD
Miljøverndepartementet			
Plan- og miljøkompetansen i kommunene		2. møte	MD
Stortingsmelding om avfallspolitikken		2. møte	MD
INSPIRE – deling av geodata		2. møte	MD
Bedre kommunale planregistre			MD
Stortingsmelding om klimatilpasning			MD

Sak	Tidligere behandlet	Videre behand.	Ansvar
Arbeidsdepartementet			
Innsats mot fattigdom	2007-2011		AD
Kvalifiseringsprogrammet	2007-2011	2. møte 4. møte	AD
Samarbeid kommune/stat om NAV			AD
Jobbstrategi for personer med nedsatt funksjonsevne	2011		AD
Justis- og politidepartementet			
Nødnett	2005–2011		JD
Vergemålsloven			JD
Kulturdepartementet			
Den kulturelle spaserstokken		4. møte	KUD
Kulturkort for ungdom		4. møte	KUD
Samferdselsdepartementet			
Kollektivtransport	2010, 2011	2. møte 4. møte	SD
Oppfølging av forvaltningsreformen - Nasjonale føringer - Vedlikehold av veg	2010, 2011	2. møte 4. møte	SD/KS
Vegtilsyn			SD
Kommunal- og regionaldepartementet			
Stortingsmelding om boligpolitikken			KRD
Stortingsmelding om bygningspolitikken			KRD
Olje- og energidepartementet			
Flom-/rassikring			OED